27. 12. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Rozporuplné sjednocování judikatury

Úkolem vrcholných článků soudní soustavy, tedy Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, je vedle přezkumu rozhodnutí v konkrétních věcech též sjednocování judikatury. Zákony upravující fungování těchto soudů, stejně jako zákon o Ústavním soudu, proto upravují zvláštní postup v případě, kdy by se senát rozhodující konkrétní věc chtěl odchýlit od právního názoru, který již byl vysloven v dřívějším rozhodnutí (jiného) senátu. Nejednotná je však paradoxně i judikatura zabývající se výkladem a aplikací těchto pravidel.

Mališ Nevrkla Legal
Advokátní kancelář / Attorneys At Law

Podle § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích (tříčlenný senát) Nejvyššího soudu, který při svém rozhodování dospěje k právnímu názoru odlišnému od právního názoru již vyjádřeného v jiném rozhodnutí Nejvyššího soudu, **postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu (příslušného kolegia)**. Výjimku představují podle odstavců 2 a 3 pouze případy, kdy (i) jde o právní názor o procesním právu a tříčlenný senát nedospěl jednomyslně k závěru, že řešená procesní otázka má po právní stránce zásadní význam nebo (ii) byl odlišný právní názor vysloven ve stanovisku Nejvyššího soudu zaujatém ke sjednocení rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.

Samotným postoupením věci však není příslušnost velkého senátu příslušného kolegia automaticky založena. Velký senát proto není povinen postoupení věci přijmout, a naopak musí v každém jednotlivém případě zkoumat, zda pro tento postup byly splněny zákonné podmínky, či nikoliv. Pokud tomu tak není, rozhodne o přikázání věci zpět příslušnému tříčlennému senátu – viz stanovisko pléna Nevyššího soudu č. Plsn 1/2011 ze dne 14. září 2011 (R 1/2012).

Obdobně v souladu s § 17 odst. 1 soudního řádu správního platí, že dospěl-li senát Nejvyššího správního soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, **postoupí věc k rozhodnutí rozšířenému senátu**. Při postoupení svůj odlišný právní názor zdůvodní. Výjimkou je podle odstavce 2 opět situace, kdy již byl odlišný právní názor vysloven ve stanovisku Nejvyššího správního soudu.

K pravomoci rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu lze spíše jako zajímavost bez velkého významu pro praxi zmínit jeho usnesení ve věci spis. zn. 4 As 1/2015 ze dne 1. března 2016. Podle něj totiž není rozšířený senát příslušný k odchýlení se od právního názoru vysloveného v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, jestliže by se v důsledku této odchylky snížil standard ochrany lidských práv dosažený dosavadní rozhodovací praxí Nejvyššího správního soudu, pokud bylo uplatnění v ní obsažených právních názorů shledáno Evropským soudem pro lidská práva nezbytným pro dodržení požadavků Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ze strany České republiky. Pokud je v takovém případě rozšířenému senátu věc postoupena k zaujetí odlišného právního názoru, rozšířený senát ji procesnímu senátu vrátí.

Tato ustanovení určují, kdy je k rozhodnutí určité věci příslušný velký senát Nejvyššího soudu nebo rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, tedy kdy je tento senát zákonným soudem ve smyslu čl.

38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle nějž nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Pokud tedy procesní senát rozhodne věc, kterou byl povinen předložit velkému či rozšířenému senátu, **byla věc rozhodnuta nezákonným soudem a došlo k porušení ústavně garantovaného práva účastníků na zákonného soudce**. Proti takovému rozhodnutí se pak lze úspěšně bránit ústavní stížností – viz například nález Ústavního soudu ve věci spis. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. září 2009.

Pro úplnost lze dodat, že ačkoli jsou ustanovení o příslušnosti velkého senátu Nejvyššího soudu a rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu formulována takřka identicky, zejména obě výslovně hovoří o **postoupení věci k rozhodnutí**, postup těchto senátů je v praxi odlišný. Zatímco velké senáty skutečně rozhodují o věci samé, rozšířený senát tak činí, **pouze když rozhodnutí věci závisí jen na vyřešení právní otázky, pro kterou mu byla věc postoupena**. Pokud rozhodnutí věci závisí i na řešení dalších otázek, které v praxi Nejvyššího správního soudu rozdílně rozhodovány nejsou, rozšířený senát vydá pouze usnesení, v jehož výroku vysloví právní názor ohledně otázky, pro kterou mu věc postoupena byla. Věc samou nerozhoduje (nezrušuje kasační stížností napadené rozhodnutí krajského soudu, nezamítá kasační stížnost), nýbrž ji vrátí zpět procesnímu senátu.

Konečně je vhodné zmínit, že i v případě Ústavního soudu je (tříčlenný) senát, který dospěje k právnímu názoru odchylnému od právního názoru již vysloveného v nálezu Ústavního soudu, podle § 23 zákona o Ústavním soudu povinen danou právní otázku předložit plénu, jehož stanoviskem je následně vázán. K Ústavnímu soudu je dále vhodné zmínit, že v současné době již rozhodují o ústavních stížnostech proti rozhodnutím velkých senátu Nejvyššího soudu a rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu tříčlenné senáty Ústavního soudu. Plénum Ústavního soudu si totiž v rozhodnutí č. Org. 24/14 ze dne 25. března 2014 (54/2014 Sb.) vydaném v návaznosti na § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu ohledně atrahování dalších věcí neuvedených přímo v zákoně **rozhodování o těchto stížnostech nevyhradilo**. V předchozím rozhodnutí č. Org. 49/12 ze dne 30 října 2012 (364/2012 Sb.) tak přitom plénum Ústavního soudu učinilo.

Výkladu a aplikaci citovaných ustanovení zákona o soudech a soudcích a soudního řádu správního se věnuje řada rozhodnutí Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu i Ústavního soudu, z nichž vyplývají též různé výjimky z povinnosti předložit věc velkému či rozšířenému senátu.

Logickou výjimkou, jíž není třeba se blíže věnovat, je situace, kdy již velký či rozšířený senát o dané právní otázce rozhodl, jelikož tím je třeba ji považovat za vyřešenou. To ovšem nebrání senátu, který by se chtěl od tohoto rozhodnutí odchýlit, aby otázku velkému či rozšířenému senátu (s výše zmíněnou výhradou) předložil znovu. Šance na úspěch však nebude valná.

Druhou výjimku představuje situace, kdy se dotčenou rozdílně rozhodovanou otázkou zabýval Ústavní soud. Přístup Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu k řešení této situace je však odlišný.

Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky závazná pro všechny orgány i osoby, takže tímto rozhodnutím by měla být judikatura všech soudů v dané otázce sjednocena „nejlépe“. Ani rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu či rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu takovou závaznost nemají. Tuto argumentaci ostatně používá i rozšířený senát, podle nějž platí, že postoupí-li mu (procesní) senát věc a následně o dané sporné otázce rozhodne Ústavní soud, **příslušnost rozšířeného senátu zanikne a ten věc bez dalšího vrátí** – viz usnesení ve věci spis. zn. 2 As 35/2008 ze dne 28. července 2009 (Sbírka rozhodnutí NSS č. 1948/2009).

V judikatuře Nejvyššího soudu se ovšem lze setkat s odlišným řešením této situace. V rozsudku ve

věci spis. zn. 31 Cdo 2805/2011 ze dne 13. června 2012 (R 153/2012) se velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia zabýval otázkou, jak postupovat v případě, kdy Ústavní soud zruší rozhodnutí velkého senátu, jímž byla judikatura Nejvyššího soudu sjednocena a sám k dané otázce vysloví právní názor. Dospěl přitom k závěru, že **i v takovém případě je tříčlenný senát, který tuto otázku následně řeší, povinen věc předložit (opět) velkému senátu**, byť by se chtěl řídit právním názorem Ústavního soudu. V důsledku zrušujícího nálezu Ústavního soudu bylo totiž odstraněno sjednocující rozhodnutí Nejvyššího soudu, jenž je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů s výjimkou těch, o nichž rozhoduje Ústavní soud nebo Nejvyšší správní soud. V těchto věcech zajišťuje Nejvyšší soud rozhodováním o mimořádných opravných prostředcích jednotu a zákonnost rozhodování. Proto je na místě rozpor v judikatuře odstranit postupem předvídaným § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, a to i tehdy, je-li důvodem pro případnou odlišnost názoru závazný právní názor Ústavního soudu. Rozpory v rozhodování Nejvyššího soudu přísluší řešit výhradně velkým senátům jeho kolegií a **prosté převzetí názoru Ústavního soudu tříčlenným senátem Nejvyššího soudu do jeho rozhodnutí ke sjednocení judikatury nepostačuje**.

Z pohledu praxe je však patrně nejvýznamnějším rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodní kolegia Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 31 Cdo 4291/2009 ze dne 10. března 2010 (R 96/2010). Ten řeší otázku, jak má (tříčlenný) senát postupovat v případě, kdy již rozpor v judikatuře Nejvyššího soudu neodstraněný rozhodnutím velkého senátu existuje před jeho rozhodnutím a on se „pouze“ chystá přiklonit k jednomu z protichůdných v judikatuře vyslovených právních názorů. Jde tedy o situaci, kdy se některý senát v minulosti od předchozího právního názoru odchýlil, aniž by v souladu se zákonem o soudech a soudcích věc předložil velkému senátu. I v takovém případě **je (tříčlenný) senát povinen věc velkému senátu předložit** a předchozí pochybení tím napravit. Tím, že by se pouze přiklonil k jednomu z protichůdných právních názorů by totiž rozpor v judikatuře ve prospěch tohoto právního názoru neodstranil. Rozpor by existoval i nadále, dokud by se k předmětné otázce nevyjádřil velký senát buď v abstraktní rovině ve svém stanovisku, nebo v rozhodnutí konkrétní věci.

Právě tento výklad § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích však není v praxi vždy respektován. Jako příklad lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu ve věci spis. zn. 30 Cdo 1072/2016 ze dne 19. října 2016, podle nějž je třeba považovat za ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu jeho rozhodnutí obsahující právní názor na řešení předmětné právní otázky, které bylo publikováno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek, tedy v „zelené“ sbírce. Takové rozhodnutí totiž vyjadřuje většinový názor (v tomto případě občanskoprávního a obchodního) kolegia Nejvyššího soudu, jehož schválení publikace rozhodnutí v „zelené“ sbírce v souladu s § 24 odst. 2 zákona o soudech a soudcích podléhá. Touto publikací je naplněn formální předpoklad pro sjednocení rozhodovací praxe obecných soudů. Soudní praxi se totiž dává publikací na vědomí, že právní názor, jehož jádro je obsaženo v publikované právní větě, odráží právní názor většiny kolegia, jemuž se musí podřídit i rozhodovací praxe tříčlenných senátů Nejvyššího soudu.

S odvoláním na tento rozsudek a publikaci jednoho z rozdílných právních názorů vyskytujících se ohledně řešené právní otázky v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se pak tento soud usnesením ve věci spis. zn. 30 Cdo 3068/2016 ze dne 14. prosince 2016 přiklonil k jednomu z těchto názorů, aniž by věc předložil velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Konkrétně šlo o otázku, zda má věřitel ve smyslu § 80 občanského soudního řádu naléhavý právní zájem na určení, že ručitel je vlastníkem nemovité věci, která byla převedena (dle věřitele neplatným) právním jednáním na třetí osobu, pokud pohledávka věřitele není ke dni rozhodnutí soudu vykonatelná.

V obecné rovině lze s odstraněním již existujícího rozporu v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu či Nejvyššího správního soudu (vzniknuvšího nerespektováním v úvodu citovaných ustanovení v

minulosti) publikací rozhodnutí vycházejícího z jednoho z těchto protichůdných názorů ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek, resp. ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jistě souhlasit. Ostatně i o rozhodnutí velkého či rozšířeného senátu se soudci a účastníci, resp. jejich právní zástupci, většinou dozví právě z některé ze sbírek, nejde-li o mediálně zajímavou kauzu, kdy je ovšem právní názor v „běžných“ médiích většinou překroucen. Problém ovšem spočívá v tom, že v praxi takové sjednocování judikatury příliš nefunguje. Právě v případě výše zmíněné otázky totiž publikace jednoho z rozdílných právních názorů praxi Nejvyššího soudu nesjednotila a i po publikaci bylo vydáno rozhodnutí vycházející z odlišného (od publikovaného) právního názoru.

Obdobně problematický je podle mého názoru případ, kdy „kvalifikovanému“ senátu není předložena věc, jejíž rozhodnutí závisí na řešení právní otázky, ohledně níž není judikatura jednotná, s odůvodněním, že jeden z těchto protichůdných názorů je vysloven v rozhodnutí, které je „ojedinělým excesem v rozhodovací praxi“. Jako příklad lze uvést otázku, zda je rozhodnutí, jímž bylo v přezkumném řízení ve smyslu § 149 odst. 5 správního řádu změněno nebo zrušeno závazné stanovisko dotčeného orgánu, rozhodnutím přezkoumatelným ve správním soudnictvím na základě žaloby podle § 65 a násl. soudního řádu správního, nebo opět (jako měněné či rušené závazné stanovisko) jen úkonem podle čtvrté části správního řádu.

Nejvyšší správní soud v rozsudku ve věci spis. zn. 4 As 42/2014 ze dne 23. května 2014 dospěl k názoru, že o rozhodnutí přezkoumatelné ve správním soudnictví jde a rovněž vysvětlil, proč by nebyl dostatečný jeho soudní přezkum ve smyslu § 75 odst. 2 soudního řádu správního, tedy až v rámci přezkumu rozhodnutí, které bylo změněným či zrušeným závazným stanoviskem podmíněno. V rozsudku ve věci spis. zn. 10 As 97/2014 ze dne 8. července 2015 ovšem Nejvyšší správní soud dospěl k opačnému názoru, aniž by věc předložil rozšířenému senátu. Rozsudek ve věci spis. zn. 4 As 42/2014 ze dne 23. května 2014 pak označil za již zmíněný „ojedinělý exces v rozhodovací praxi“, byť tím nepostoupení věci rozšířenému senátu neodůvodnil. Otázkou postoupení věci se totiž vůbec nezabýval, a to patrně proto, že na rozhodnutí o změně či zrušení závazného stanoviska vztáhl právní názor rozšířeného senátu zabývající se povahou závazných stanovisek samotných.

Nepostoupení věci rozšířenému senátu s tím, že se procesní senát chce odchýlit od právního názoru, který je vysloven v rozhodnutí označeném za „ojedinělý exces v rozhodovací praxi“, je dle mého názoru nutno odmítnout. Rozhodnutím procesního senátu totiž nemůže být rozpor odstraněn. Ani tento můj názor pak nelze označit za „ojedinělý exces“, když například v rozsudku Nejvyššího správního soudu ve věci spis. zn. 2 Afs 165/2016 ze dne 10. listopadu 2016 se konstatuje, že Nejvyšší správní soud je vázán svou vlastní judikaturou a právní názor jím vyslovený nelze v jiných obdobných případech bez dalšího odmítnout jako „ojedinělé soudní rozhodnutí“, zvláště jedná-li se o názor v rozhodnutí důkladně rozebraný a podrobně a konzistentně odůvodněný.

Ostatně při studiu jednotlivých rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu zjistíme, že postoupení věci tomuto senátu z důvodu, že se procesní senát chce odchýlit od právního názoru vysloveného třeba jen v jednom rozhodnutí, není výjimečné. Nadto v dané věci o „ojedinělý exces v rozhodovací praxi“ nešlo, jelikož z právního názoru vysloveného v rozsudku ve věci spis. zn. 4 As 42/2014 ze dne 23. května 2014 vyšel Nejvyšší správní soud v dalších rozhodnutích.

Přesto rozsudek ve věci spis. zn. 10 As 97/2014 ze dne 8. července 2015 obstál i v přezkumu Ústavního soudu, který v nálezu ve věci spis. zn. I. ÚS 2866/15 ze dne 14. března 2016 konstatoval, že pokud Nejvyšší správní soud v pozdější věci výslovně označil rozsudek ve věci spis. zn. 4 As 42/2014 ze dne 23. května 2014 za zjevné vybočení z rozhodovací činnosti tohoto soudu, svůj závěr doložil a následně rozhodl v souladu s předchozí judikaturou, nelze mu z pohledu práva na zákonného soudce vytýkat, že se rozhodl věc rozšířenému senátu nepředložit. Vzhledem k tomu, že o ojedinělé vybočení nešlo a Nejvyšší správní soud se otázkou, zda věc postoupit rozšířenému senátu,

výslovně vůbec nezajímal, jde o poměrně nešťastné rozhodnutí, které jednotnosti postupu Nejvyššího správního soudu při sjednocování judikatury bohužel nijak nepřispívá.

S ohledem na výše uvedené lze nepochybně uzavřít, že výjimek z obligatorního postoupení věci velkému či rozšířenému senátu by mělo být co nejméně. Nadto by jistě bylo vhodné, aby tyto výjimky vycházely právě z judikatury těchto senátů, které jediné jsou k rozhodování v případech, na které dopadají v úvodu citovaná ustanovení, příslušné. Zejména by nemělo být nepostoupení věci zdůvodňováno ojedinělostí právního názoru, od nějž se chce procesní senát odchýlit. Kritéria „ojedinělosti“ (v kolika rozhodnutích může být daný právní názor promítnut apod.) totiž nejsou nikde stanovena a riziko, že se budou v jednotlivých věcech lišit, je značné. Zda skutečně šlo o exces, či nikoli, by měl navíc vždy posoudit velký či rozšířený senát, nikoli „jen“ další z procesních senátů.

Mgr. Jan Pořízek,
advokát

Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350
Fax: +420 296 368 351
e-mail: law.office@mn-legal.eu

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- DEAL MONITOR
- DEAL MONITOR
- Fotbaloví agenti vs. FIFA ve světle stanoviska generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie
- Lichevní smlouva ve světle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2025, sp. zn. 28 Cdo 2378/2024
- DEAL MONITOR
- Reakce na článek: Komentář – smutná realita výmazů exekutorského zástavního práva z katastru nemovitostí
- Povinnost zajištění gramotnosti dle AI Aktu a její naplňování v praxi

- DEAL MONITOR
- Blíží se konference Next Gen Law Forum 2025
- Vyhoření. Z jiné perspektivy
- DEAL MONITOR